

Faktileht

Riigikogu Kantselei majandus- ja sotsiaalinfoosakond • • •

Nr 2/2007 • majandus – Ida-Euroopa europioneerid

Lugupeetud Faktilehe lugeja!

Faktileht on majandus- ja sotsiaalinfoosakonna väljaanne, mis pakub Riigikogu liikmetele ja ametnikele taustinfot ühiskondlikult oluliste teemade ning valminud uuringute kohta. Kui Teil on Faktilehe kohta kommentaare või ettepanekuid, on need tänuga oodatud elektronposti (msi@riigikogu.ee) või telefoni teel (631 6502).

• Kes EL-i liikmesriikidest läheb eurole üle pärast Sloveeniat

Eesti riigi otsustustasandi, äri ja ka avaliku arvamuse huvi euro kasutuselevõtu probleematika ja võimaluste vastu on Eestis jätkuvalt suur. Uutes liikmesriikides on harilikult probleemideks kõrge inflatsioon, ähvardav jooksevkonto defitsiit ja ka madal riigieelarve fiskaaldistsipliin. Käesolev infoleht keskendub neile probleemidele, suunates tähelepanu Sloveenia ja teiste Ida-Euroopa riikide majandustes toimuvatele muutustele ning Läti valitsuse kinnitatud programmi näitel neis riikides kavandatud poliitikatele. Läti inflatsiooni tõkestamise abinõude paketi sisu vaatleme detailsemalt.

Teemad, millele püüti euroala riikide ja eurole üleminekut kavandavate riikide eeskujul Eesti

arengu kohta vastuseid või seletusi leida, olid järgmised:

1. Missugused on Sloveenia ootused pärast edukat ja hästi ajastatud eurole üleminekut?
2. Kui tõhus võiks olla Läti valitsuse algatatud inflatsiooni ja laenude piiramise programm Eestis?
3. Millised on olnud reageeringud ja hinnangud Läti valitsuse meetmete-paketile?
4. Välisinvesteeringud kui vastuoluline faktor ühelt poolt majanduskasvu toetamisel ja teiselt poolt inflatsiooni piiramisel.

Konvergenksi edusammud

Viimase kümne aasta jooksul on Euroopa Liidu uute liikmesriikide tulutasemete konvergensti reaalse sisemajanduse kogutoodanguna ühe elaniku kohta mõõdetuna lähenenud EL-15 tasemele eriti kiiresti Balti riikides (erinevate autorite arvutuste kohaselt Eestis ligi 20%, Leedus ja Lätis 14–15%). Võrdluseks: Ungari ja Sloveenia alustasid küll mõnevõrra (ca 10%) kõrgemalt tulutasemelt kui EL-15, kuid saavutasid sama aja jooksul kasvu 11–12 protsendipunkti võrra. Otsekui preemiaks madalama majanduskasvu eest mahtus Sloveenia 2006. aasta novembri algul viimasel hetkel Maastrichti inflatsioonikriteeriumi (2,5% aastas) karmi lati alt läbi.

Eesti analüütikute Urmas Varblase ja Priit Vahteri hinnangul on uued liitujad konvergenstieesmärkide saavutamisel tunduvalt paremal lähteasendil kui varasemad Euroopa Liidu laienemislainete riigid. See võimaldab toetada Eesti otsustustasandil ühes või teises vormis üldiselt levinud seisukohta, et meile soodsa globaalse majanduskeskkonna säilimisel kujuneb uute liikmesriikide lähenemine ja järelejäädmine EL-15 tulutasemele märgatavalt lühemaks kui hiljuti prognoositud 20–35 aastat.

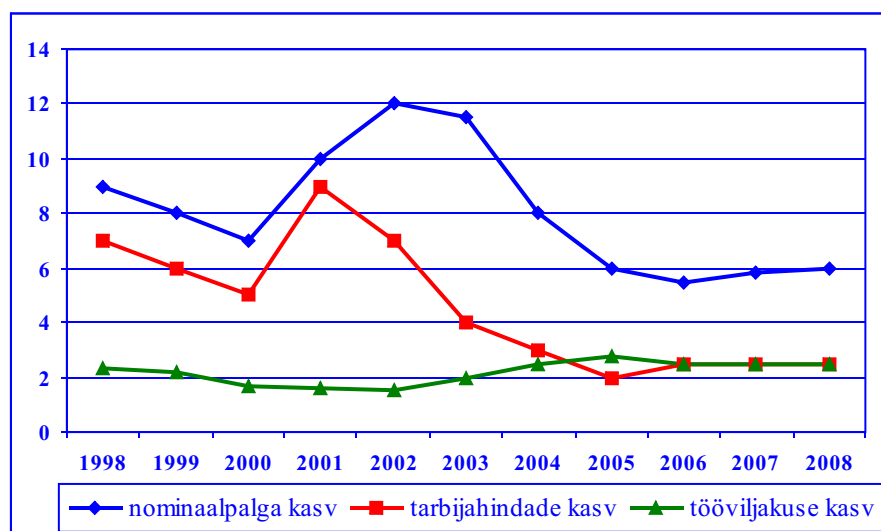
Sloveenia ootused eurotsooniga liitumisel

Sloveenia valitsus loodab oma keskpikas majandusprognosis säilitada 4% majanduskasvu koos tarbijahindade kontrolli all hoidmisega alla 2,5% inflatsioonitaset. Seda loodab valitsus teha minimaalse eelarvedefitsiidi (kuni 1,5%) tingimustes. Majanduskasvu loodetakse toetada aukartust äratava ligi 20% kaupade ekspordi tõusuga aastas vähemalt järgmise kahe aasta jooksul. Jooksevkonto defitsiit on Sloveenias küll kasvanud, kuid 2006. aasta lõpus jääb see siiski alla 3% SKT-st (Eestis 14%), tasakaalustatuna kopsaka 60% välisvõla mahuga.

Sloveenia majandusreformid ei ole kaugeltki võrreldavad Balti riikide ja eriti Eesti resolutsse tegutsemisega erastamisel ja maksunduses. Pärast

eurole üleminekut loodab Sloveenia valitsus jätkata suuremate erastamisprogrammidega (pangandus, Telekom) ning maksureformiga, mis on suunatud maksumäärade vähendamisele ja ühetaolisele maksumäärale (*flat-tax*) üleminekuks. Sloveenia valitsus ja keskpank teadvustavad selgesti nende edasilükkamatute protsessidega kaasnevat rahapakkumise kasvu ja sellele järgnevat paratamatut survet hinnatõusule. Sloveenia loodab neid vaieldamatult ebasoovitavaid mõjusid leevendada talle iseloomuliku palga kasvu pidurdamisega tööviljakuse kasvu näitajate piires ja range eelarvepoliitikaga avaliku sektori investeeringute osas.

Sloveenia palgad, tööviljakus ja hinnad, 1998–2008 (%)

Allikas: Euroopa Komisjoni lühiajaline majandusprognosis, 2006.

Läti valitsuse inflatsiooni tõkestamise programm

Läti rahandusministri Oskars Spurdziņš eesvõttel avaldas valitsuskabinet 6. märtsil 2007 mahuka inflatsiooni pidurdamise programmi. Programm on pigem eesmärgiline, Läti valitsus loodab, et vajalikud seadusmuudatused ja rakendusdokumendid võtab Seim vastu programmile lisatud ajakava kohaselt eelseisva aasta-poolteise jooksul. Muutusi ootavad valdkonnad on valitsuse arvates eelarve ja maksud, laenud ja kinnisvaraturg, tööturg ja majandusagentide konkurentsivõime tõstmine.

Programm tuleb vältida möödapääsmatute, valitsusest sõltumatult tõusvate või valitsuse poolt administratiivselt reguleeritavate hindade kasvu tingimustes (energiasektor ja Euroopa Liidu nõuetega vastavusse viidav tubakaaktsiis).

Kõiki kinnisvaraturu osalisi loodab Läti valitsus tasakaalustatud ja jätkusuutlikule arengule suunata tulumaksu kehtestamisega vähem kui kolme aasta jooksul pärast soetamist müüdavale kinnisvarale (kaasa arvatud aktsiatulu kinnisvara müügilt). Kiireloomulise meetmena kavatseb Läti valitsus märgatavalt tõsta riigilõivu omandi maaregistrisse kandmise eest ning viia see riigilõiv sõltuvusse taotleja kinnisvaraomandite arvust.

Laenuturu jahutamiseks kavatseb Läti valitsus luua laenuvõtjate riikliku registri, et tagada ülevaade laenuvõtjate maksevõimest ja nende tulude seaduslikkusest. Ühtaegu nõutakse laenuandjalt vähemalt 10–15% tõestatud omafinantseeringu olemasolu. Tõestatud tulude nõue hakkab Läti valitsuse kavade kohaselt

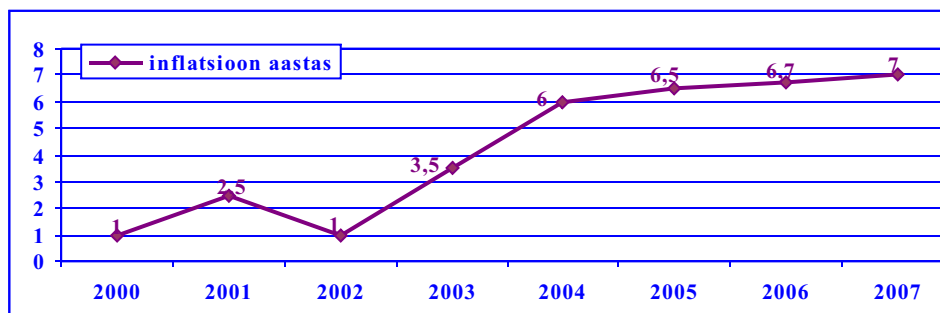
kehtima iga 50 miinimumpalka ületava rahamakse puhul (Eesti puhul oleks see umbes 100 000 – 150 000 kroonist alates). Loodav register ühendaks nii kinnisvara tagatisel laenu kui ka tarbimislaenu võtjad.

Energiasektori hindade mõju üldisele hinnatõusule loodab Läti valitsus pidurdada energia tarbimise efektiivsust suurendades. Läti valitsuse programmi eesmärk on energia tarbimist piirata või isegi vähendada.

Tööturu programmid ja töö tootlikkuse tõstmise kavad on Läti valitsuse pikaajalised eesmärgid, seetõttu konkreetseid meetmeid neis valdkondades paraku alles luuakse.

Rahapoliitikas kaasab Läti valitsus laenubuumi ohjeldamiseks kava kohaselt ka keskpanga, et tõsta kommertspankadele kehtestatavaid kapitali adekvaatsuse norme, kohustuslike reservide nõudeid jm.

Mida Läti valitsus kavatseb muuta

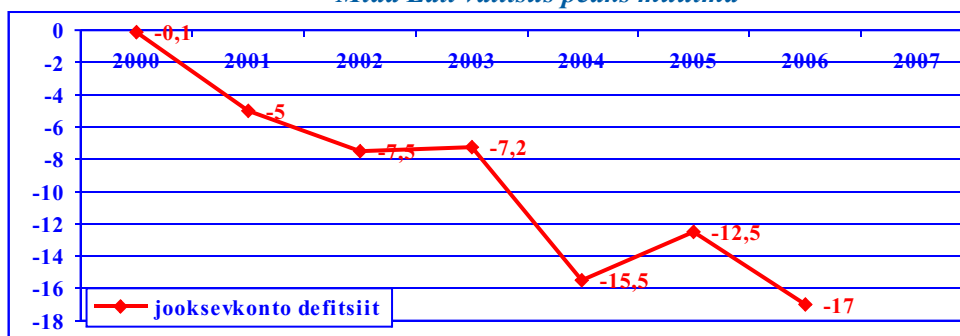

Allikas: Danske Bank, 2006.

Skandinaaviamaade kommertspankad on Läti valitsuse samme tõsiselt võtnud ja kinnistel nõupidamisel võimalikke stsenaariume arutanud. Eestis toimetava ja 2007. aasta alguses Sampo panga ostanud Danske Banki analüütik Lars Christiansen hindas Läti plaani eesmärki positiivseks, kuid samas liiga tagasihoidlikuks ja hilinenuks (*too little, too late*). Taanlased juhivad tähelepanu asjaolule, et Läti valitsus keskendub inflatsioonile, kuid jätab oma kavades vaatluse alt välja väga kiiresti süvenenud jooksevkonto defitsiidi, mis oli veel 2000. aastal tasakaalus, kuid 2006. aasta lõpus moodustas juba 17,5% Läti sisemajanduse kogutoodangust.

Lars Christianseni arvates jäävad märkimisväärsed riskid Läti majandusse alles isegi valitsuse plaani täiemahulisel realiseerumisel. Kava peamine puudus on selle suunatus eelkõige kodumaise sisenõudluse piiramisele, mis omakorda ei pruugi olla piisav inflatsiooni piiramise kaudu eurole ülemineku tähtaegade lähemale toomiseks ega hoopiski mitte atraktiivne rahvusvaheliste reitinguagentuuride silmis. Reitinguagentuurid Fitch, Standard & Poor's ja Moody's võivad taanlaste pessimistlikul hinnangul juba lähemal ajal asuda mitte ainult Läti, vaid ka teiste Balti riikide kommertspankade krediitireitinguid üle vaatama.

Mida Läti valitsus peaks muutma

Allikas: Danske Bank, 2006.

Eesti väljavaated

Rahvusvahelise Valuutafondi viimases raportis osutatakse üldiselt teadaolevatele Eesti arenguriskidele, kuid sealt võib teiste eurokandidaatidega võrreldes esile tuua ka mõne

Eestile eriomase positiivse arengu.

Hea uudis on mõneti üllatav kõrgtehnoloogilise toodangu osakaal Eesti ekspordis ning selle näitaja tõhus kasv 2000. aastast alates.

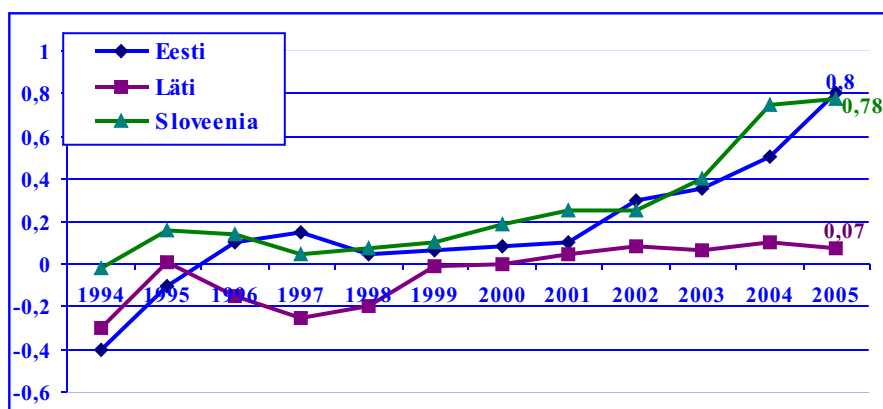
Kõrgtehnoloogia osakaalu arvestades on IMF-i kasutatava meetodika kohaselt madala tehnoloogiatasemega tööstusharud toiduaine-, alkoholi- ja tubakatööstus, tekstiili-, naha- ning metsa- ja paberitööstus, keskmise tehnoloogiatasemega keemiatööstus, plastiku- ja kummitööstus. Kõrgtehnoloogia katab masina- ja optikatööstuse, elektritoodete toomise ning auto- ja transpordivahendite tööstuse.

Muidugi ei pruugi IMF-i meetodika kohaselt arvutatav ja meeldivalt tugevana paistev Eesti ekspordi tehnoloogiaindeksi positsioon olla piisav, et seada Sloveenia-sarnaselt eesmärk saavutada lähema paari aastaga vähemalt 20% ekspordi kasv. Eesti väidetav trump teiste euroalale pürgijatega võrreldes on olnud kõrge välisinvesteeringute tase. Mõneti ootamatult eristub selles kontekstis Sloveenia majandusime autoriks peetava, valitsuse hinnatud majandus-eksperdi ja endise ministri Joze Menzingeri seisukoht välisinvesteeringutest kui viimasest

majanduse päästerõngast. Välisinvesteeringud on Menzingeri hinnangul toonud Sloveeniasse töökohti ja palku, mis koguvad makse defitsiidis vaevlevasse riigieelarvesse, kuid mitte uute investeeringute allikaks olevat kasumit. Viimane asjaolu muudab Menzingeri arvates kõrge välisinvesteeringute taseme jätkusuutmatuks nii ekspordi kui ka majanduskasvu säilitamisel.

Eesti üks valvsusele manitsevaid eripärasid, võrreldes Läti valitsuse karmiilmelise meetmetepaketiga, on olnud suhteliselt optimistlikud prognoosid. Veel aasta tagasi, 2006. aasta aprillis lootis Eesti Pank, et inflatsioon saavutab Eestis madalaima taseme 2007. aasta esimesel poolel, mil avaneks võimalus Maastrichti inflatsiooni-kriteeriumi täitmiseks. Eelmise aasta inflatsiooni-prognoos lähtus muu hulgas kahest täitunud eeldusest: 1) nafta hinnas ei tule üllatusi ning 2) alkoholi- ja tubakaaktsiiside tõusu lükatakse edasi. Sellest hoolimata ei õnnestu Eestis aga mitte kuidagi Sloveenia eurotrikki korrata.

Kõrgtehnoloogilise toodangu osakaalu indeks (UVR) Eesti, Läti ja Sloveenia ekspordis, 1994–2005

Allikas: IMF, 2006.

Kokkuvõte

Läti ja Eesti majanduses näevad analüütikud ootuspäraselt palju ühesuguseid ohumärke, kuid tähelepanu maksab pöörata ka erisustele. Sloveenia hiljutine eurole üleminek paistab silma eeskätt suurepärase, peaaegu kuuajalise täpsusega rihitud ajastusega inflatsiooni-kriteeriumi täitmisel. Olulise eelduse selleks lõi Sloveenias madal jooksevkonto defitsiit, mis Balti riikides juba 1990. aastate algusest valmistab kroonilist peavalu koos mõneti paradoksaalsel kombel ka reformide aeglusest pidurdunud majanduskasvuga.

Läti valitsuse poolt 2007. aasta märtsi algul välja

pakutud väliselt karm meetmetepakett inflatsiooni pidurdamiseks väärrib Skandinaavia kriitiliste majandusanalüütikute arvates tähelepanu peamiselt eesmärgipüstistuse poolest, kuid pole kaugeltki piisav erasektori üldise laenuhuumi märkimisväärseks ohjeldamiseks. Valitsussektori eelarvedistsipliini tugevdamine sihiga saavutada 2008. aastast alates Eesti-sarnaselt ülejäägiga riigieelarve väärrib muidugi soosivat tunnustust, kuid analüütikute hinnangul ei ilmne Läti majanduse viimase aja karid mitte esmajoones avalikus sektoris, vaid eraisikute ja kodumajapidamiste laenukoormuse kiires ning liiga riskantses kasvus.